

Vad kan man säga, liksom?

Avancerade L2-talares pragmatiska uttryck

Gunvor Nilsson
Humanistiska institutionen
Örebro universitet

In this paper I discuss pragmatic phrases in L2 Swedish, with a focus on advanced L2- speakers. The case study that is presented here is based on the Swedish spoken by an Irakian informant, 36 years old, who has lived in Sweden for nine years. The analysis of his speech shows a remarkably frequent occurrence of the Swedish word liksom, located in a particular part of his speech. Within one minute of the speech there are no fewer than seven liksom. Here the informant talks about his first contact with the Swedish language and society and how he began to acquire the language. From the context, it is obvious that the informant uses liksom as a sort of pragmatic phrase. In this study, the question is to establish some motivation for his choice of this construction – when and why does he say liksom? Interesting here is that further analysis of the speech shows that the principles and communicative strategies that the informant utilizes, when he uses liksom are, in many ways, of the same kind as those we can find among young native speakers in Stockholm today (see Kotsinas 1994).

Nyckelord: svenska som andraspråk, avancerade L2-talare, pragmatiska uttryck, *liksom*

1 Inledning

Att ha förmågan att veta vad man ska säga, när man inte vet vad man ska säga, kan verka som en paradox. Emellertid är det just den typen av problem som språkbrukare ofta ställs inför. Särskilt märkbart blir detta för en person som ska uttrycka sig på ett språk som han eller hon inte är helt förtrogen med, t.ex. ett andraspråk eller ett främmande språk. Inte sällan handlar det om mer eller mindre fasta fraser och vedertagna konstruktioner – något som kan vålla problem på målspråket (Nilsson 2006). Här gäller det för språkanvändaren att ha tillgång till och att kunna utnyttja lämpliga kommunikationsstrategier.

Viberg (1987: 44) stöder sig mot Faerch & Kasper (1983) samt Corder (1978) och delar in kommunikationsstrategier i två underavdelningar, reduktionsstrategier respektive genomförandestrategier. Till den första förs formell förenkling samt undvikande och övergivande av ämne liksom reduktion av ämne. Som exempel på genomförandestrategier

nämns lån eller kodväxling, icke-verbala handlingar samt kompensatoriska uttryck, dvs parafrafer, nybildningar och approximation.

Till den senare kategorin, genomförandestrategier, skulle också kunna föras pragmatiska uttryck av olika slag, till exempel ord som *ju*, *då*, *alltså* (Anward 2001). Med andra ord diskursmarkörer och diskurspartiklar, dvs ”småord och mer eller mindre lexikaliserade fraser som inte ingår i det propositionella innehållet men ger fingervisningar om hur yttrandet ska tolkas” (Anward & Nordberg 2005: 7) liksom kollokationer (Malmgren 2000: 14) och idiomatiska uttryck eller idiom (Sköldberg 2004).

I det här föredraget kommer jag att diskutera förekomst och frekvens av pragmatiska uttryck hos avancerade L2-talare, här SV2-talare. Med pragmatiska uttryck avses här klichéartade ord och fraser man tar till vid olika situationer i samtalet. Syftet med studien är således att belysa och problematisera bruket av pragmatiska uttryck i talspråket hos L2-talare – att söka få svar på när och varför de uppträder.

2 Material och metod

2.1 Avancerade L2-talare

För att bli betraktad som infödd talare krävs mer än att bara kunna språkets normer och regler. Det gäller också att använda språket som en infödd, det vill säga att använda språkliga konstruktioner på ett idiomatiskt sätt och med någorlunda samma frekvens som infödda talare. Svenska som andraspråk, hur avancerat det än är, kan i vissa kontexter uppvisa språkliga drag som avviker från infödd svenska. Inte sällan benämns detta språkbruk som ”nästan infödd svenska” (Hyltenstam & Abrahamsson 2001; Ekberg 2004).

Inom ramen för projektet Avancerade L2-talare¹ har jag gjort inspelningar av spontant talspråk hos avancerade talare av svenska som andraspråk. Kriterierna för dessa informanter är att de ska ha ett annat förstaspråk än svenska, ha kommit till Sverige i vuxen ålder och ha bott i landet en längre tid eller haft lång kontakt med svenska språket samt

tillägnat sig språket i vuxen ålder och nått en sådan nivå att de i en daglig kommunikationssituation skulle kunna betraktas som nästan infödd. En delstudie i projektet har som syfte att undersöka förekomst och frekvens av olika pragmatiska uttryck hos dessa avancerade L2-talare och att därmed söka svar på vilka produktions- och kommunikationsstrategier (Kotsinas 1985: 40; Ellis 1997: 60; Hammarberg 2004: 57) de är förtrogna med och utnyttjar.

2.2 Inspelningsmetod

Inför inspelningen har informanten fått information om att syftet med undersökningen – och inspelningen – är att söka få svar på hur man tillägnar sig ett andraspråk. Vid själva inspelningstillfället ställdes inledningsvis några frågor om informantens språktillägnande och språkbruk, t.ex. hur han lärt sig svenska, om han gått kurser eller lärt sig på annat sätt, vad han själv tycker om sin svenska och om han brukar få kommentarer om sitt språkbruk. Samtliga frågor presenterades i en följd direkt innan inspelningen började i syfte att få ett så spontant sammanhängande talspråk som möjligt.

2.3 Inspelat material

Det material som diskuteras här utgörs av cirka tio minuters inspelat spontant tal av en 36-årig informant som vid inspelningstillfället har bott i Sverige i nio år och sedan åtta år tillbaka arbetat som hemspråklärare. Han uppger irakiska och kurdiska som förstaspråk och att han också har kunskaper i arabiska, turkiska och engelska. Hans formella studier i svenska utgörs av fem månaders SFI-undervisning.

Det inspelade talet har delats in i fem delar. De olika delarna skiljer sig åt en del då det gäller innehåll, vilket gjorde det naturligt för informanten med en kort paus mellan de olika delarna – då mikrofonen också stängdes av.

Del 1 har en inspelningstid på ungefär två minuter. Här berättar informanten om när han kom till Sverige och den första kontakten med svenska språket samt hur han började tillägna sig svenskan.

Del 2 motsvarar cirka fyra minuters taltid. Den första hälften handlar om hur informanten söker och får arbete som hemspråklärare. Efter två minuter övergår han till att återta upp hur han tillägnat sig svenska språket.

Del 3 utgörs av cirka en och en halv minuts taltid och innehåller i stort en uppräkningslista av den svenska skönlitteratur som informanten började läsa då han kom till Sverige.

Del 4 är cirka en minut lång. Här redogörs för familjesituationen och vilka språk föräldrarna använder när de talar med barnen samt barnens språkförståelse av svenska respektive kurdiska.

Del 5 är liksom den förra delen runt en minut. Utifrån egna erfarenheter ger här informanten konkreta råd till den som vill lära sig svenska som andraspråk.

3 Språket i talet – en analys

Något man direkt lägger märke till när man lyssnar på det inspelade talet är att ordet *liksom* plötsligt börjar användas upprepade gånger under en period i talet. Efter cirka fyra minuters taltid uppträder nämligen ordet inte mindre än sju gånger inom loppet av en minut för att därefter dyka upp ytterligare en gång efter ungefär en minut. Nämnade del av talet, andra hälften av del 2 och hela del 3, återges nedan.

Uttryck för viss tveksamhet betecknas med *eh* och en kortare betänketid markeras med tre punkter ... .

När jag kom till Sverige så fick jag höra ett *eh* ... helt nytt språk som som var väldigt svårt, tyckte jag liksom. Det, det är inte ens i närheten av engelska liksom. Va är det för nåt liksom? Inte i närheten av franska heller som jag hade hört tidigare, lite då och då.

Men *eh* ... när vi har haft träffar med myndigheterna så hade vi haft tolk från början och så när jag hörde den här tolken pratar svenska, liksom. *Eh* det, det, det kan inte va så svårt i så fall. Det finns möjligheter och lära sig. Hur kunde han? Jag måste kunna på samma sätt i så fall. Så det där var ju *eh* ... liksom ett sätt att bekräfta att även jag kan lära mig det här. Dessutom hade jag själv mina motiveringar liksom, att *eh*, när jag kommit så tyckte jag att *eh* det

Vad kan man säga, liksom?
Avancerade L2-talares pragmatiska uttryck

här är mitt nya land och jag måste komma in i samhället. Hur ska jag kunna göra det om jag inte kan språket? Så jag måste lära mig språket. Så jag var väldigt *eh* liksom engagerad *eh* i att lära mig språket. Jag har lyckats ganska bra, tycker jag.

Del 3

Som sagt att *eh* ... under tiden när jag gick på SFI, jag tittade på svenska kanalerna SVT och TV4 och samtidigt läste jag skönlitteraturböcker, typ av barnböcker, till att börja med Astrid Lindgrens många roliga och trevliga sagor. Emil i Lönneberga, Pippi Långstrump, Madicken, Saltön och en hel del till. Och så var det Selma Lagerlöf, och så var det Fridegård, *eh* Jan Fridegård, Hallonflickan och sen *eh*, *eh*, Jan Guillou och Leif GW Persson, Stig Larsson, *eh* Marklund. Vad heter hon? Lisa Marklund. Och *eh* ifrån början hade jag väl väldigt svårt att förstå allt innehåll, men jag försökte ändå, liksom, bläddra i lexikon och ja, få nån uppfattning vad, vad det handlar om. Men det hjälpte.

Vid närmare granskning av talet ser man att de täta förekomsterna av *liksom* återfinns i det textparti där informanten talar om det första mötet med svenska språket och sina tankar och funderingar kring hur han ska kunna lära sig det främmande språket och komma in i det nya samhället.

Huvudsyftet med den här studien var att utforska när, hur och varför den här typen av pragmatiska uttryck förekommer i talet hos avancerade L2-talare. För att söka svar på denna övergripande frågeställning har här följande tre frågor ställts:

1. Vad betyder ordet *liksom* och vilken funktion har det?
2. Vilka faktorer ligger bakom de olika förekomsterna?
3. I vilken mån finns likheter med och avvikelser från gängse språkbruk i SV1?

3.1 *Liksom* – betydelse och funktion

Svenska Akademiens Grammatik (SAG) som utkom 1999 och utgörs av fyra volymer, är en omfattande deskriptiv grammatik som beskriver den nutida svenskans struktur. En omdiskuterad fråga har varit i vilken mån den uppmärksammar det talade språket (se t.ex. Anward 2001 och Engdahl & Norén 2001). En annan aktuell fråga är hur väl SAG fungerar som grammatika för dem som inte har svenska som första språk – dvs ur ett

andra- eller främmandespråksperspektiv (se Sundman 2002 och 2006). Jag kommer här inte att gå in på dessa diskussioner utan enbart ta upp den betydelse- och funktionsbeskrivning SAG ger för ordet *liksom*.

I SAG redovisas *liksom* tillsammans med *såsom* i egenskap av komparativ subjunktion. Ex. *Det är ju ont om lägenheter här i Borås liksom det är på andra platser.* (SAG: volym 2, §8 s. 735).

Liksom behandlas också i samband med fokuserande satsadverbial (SAG: volym 4 §50, s. 152ff) Här sägs i Anm. 4:

Placeringsmässigt erinrar approximerande uttryck som *liksom* och (i nyare talspråk) *typ* i vissa av sina användningar om fokuserande satsadverbial. De placeras gärna affokalt vid led av olika slag och anger att uttrycket skall tolkas ungefärligt. Orden har inskottskaraktär och påverkar därigenom inte – lika lite som de fokuserande satsadverbialen – den syntaktiska funktionen hos det led som de ansluter sig till.

Några exempel (s. 154) som ges är:

Han såg alltid {*liksom* med trötta ögon/med trötta ögon *liksom*} på en.
Han brukar {*liksom* vaggva /vaggva *liksom*} när han pratar.
Liksom hur pass medveten ska man vara [...]

SAG behandlar också *liksom* i kapitlet om anförda meningar (volym 4, kap 41, s. 865):

Särskilt i vissa former av talspråk förekommer adverbial som *bara* (oftast i formen [*ba*]), *ungefär*, *typ*, *liksom*, *änna* som markeringar av att citat börjar eller slutar (och alltså närmast motsvarande citationstecken i skrift).

Förekomsten av ordet *liksom* i stockholmsungdomars talspråk har uppmärksamats av Kotsinas (1994). Hon konstaterar att i ungdomsspråket används *liksom* allt mer sällan för att ge uttryck för likhet. Vanligare är att ordet används i likhet med uttryck som *så att säga*, det vill säga med en funktion att modifiera en hel sats. *Liksom* kan också fokusera vissa delar i satsen, vilket kan ge det fokuserade ledet starkt emfas. Ett exempel på detta är ”men vi *liksom* vi går i samma klass”, där subjektet inte bara upprepas utan också markeras ytterligare med hjälp av *liksom*. Exempel från ungdomsspråket visar också att *liksom* är ett ord talaren tar till för att korrigera eller specificera ordvalet. Det kan ske genom ett inskott, som i följande språkprov ”om hon försöker va lite roli / *liksom* göra nånting / då kan ni väl ...” (s. 87). I andra exempel används *liksom*, liksom

andra samtalspartiklar på ett sätt som motsvarar skriftens kommatecken, ”då tänkte hon säga *liksom* att hon gilla honom”. Inte sällan förekommer det också som citatmarkör, ”han *liksom* ba 'ja visst visst'” (s. 91). Eriksson (1997: 171) ser i sin undersökning av ungdomars berättande, det rimliga i att *liksom* då det brukas som anföringsmarkör – med tanke på ordets betydelse 'att något är likt men inte identiskt' – i vissa fall brukas för att markera att talaren reserverar sig inför anföringens ordagranna betydelse.

4 Diskussion

I det inspelade materialet som totalt har en ordmängd på drygt 1000 ord förekommer *liksom* åtta gånger. Procentuellt sett utgör dessa ord en ytterst liten andel, knappt 1 %. Om man däremot beaktar var i samtalet de uppträder kan man notera att de återkommer relativt tätt, det vill säga inom en dryg minuts taltid, och återfinns inom en talad text(massa) om 190 ord. Här kommer de att utgöra 4 % av de yttrade orden. I likhet med ungdomars språkbruk (Kotsinas 1994: 71) visar det här inspelade materialet att det är särskilt när talaren är emotionellt engagerad eller återger något självupplevt som den här typen av pragmatiska uttryck gärna dyker upp. De olika förekomsterna återges här i exempel 1–8.

1. ett (*eh*) ... helt nytt språk som som var väldigt svårt tyckte jag *liksom*
2. Det det är inte ens i närheten av engelska *liksom*
3. Va är det för nåt *liksom*
4. och så när jag hörde den här tolken pratar svenska *liksom* (*eh*) det det kan inte va så svårt i så fall
5. så det där var ju (*eh*) ... *liksom* ett sätt att bekräfta att även jag kan lära mig det här
6. Dessutom hade jag själv mina motiveringar *liksom* att (*eh*) när jag kommit så tyckte jag att (*eh*) det här är mitt nya land och jag måste komma in i samhället
7. Så jag måste *liksom* lära mig språket
8. men jag försökte ändå *liksom* bläddra i lexikon och ja få nån uppfattning vad vad det handlar om

Av de åtta *liksom* som finns i materialet kan utan vidare tre tillskrivas funktionen som anföringsmarkör, nämligen de i exempel 2, 3 och 4. I exempel 2 med betydelsen 'tycker jag', i exempel 3 med betydelsen 'undrade jag' och i exempel 4 med betydelsen 'tänkte jag'. I exempel 3 där *liksom* kan fungera som anföringsmarkör, skulle det också kunna tjäna som avgränsare, jämförbar med skriftens skiljetecken. Liknande funktion har också *liksom* i exempel 1 där det markerar ett satsslut. Även exempel 6 visar att olika tolkningar är möjliga. En är att tillskriva *liksom* funktionen som anföringsmarkör, 'jag tänkte', men redan fem ord längre fram i samma fras kommer uttrycket "så tyckte jag", vilket skulle kunna ses som en upprepning av den tidigare anföringsmarkören. En annan tolkningsmöjlighet är att informanten här tar till *liksom* för att uttrycka en viss reservation av det han sagt och då skulle man också kunna ge *liksom* rollen av ett slags "modifierare". I exempel 5 uppträder *liksom* i sin bokstavliga bemärkelse med betydelsen 'i likhet med, såsom' och har en approximerande funktion. Det sjunde exemplet visar att *liksom* används för att fokusera och ge emfas åt det efterföljande medan det i exempel 8 inte bara fokuserar utan också specificerar.

Det som i förstone skulle kunna klassas som en överanvändning av ett till synes slumpmässigt utplacerat *liksom* i interimspråket kan också ses som en medveten språkhandling av en avancerad L2-talare där *liksom* i var och en av de olika förekomsterna kan tillskrivas en särskild kontextuell betydelse och funktion. Här kan man således säga att språkbrukaren följer ett slags mer eller mindre uttalad norm för i vilka sammanhang en viss konstruktion är lämplig.

Anmärkningar

¹ Projektet Avancerade L2-talare presenterades av Gunvor Nilsson och Håkan Åbrink vid den sjunde Konferansen om Nordens språk som andrespråk, Bergen 9–11 juni 2005. I föredraget: "Vad nu då? Är det nu eller var det då? Om tolkning, förståelse och bruk av *då* i ett andraspråksperspektiv"

Litteratur

Anward, J. (2001). Allt du önskar kan du få? Om SAG och talspråket. I: *Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning*, 10: 2000, 197–220. Uppsala.

Vad kan man säga, liksom?
Avancerade L2-talares pragmatiska uttryck

- Anward, J. & B. Nordberg (2005). Inledning I: *Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk*. 2005, 5–9. Lund: Studentlitteratur.
- Corder, S. P. (1978). *Strategies of Communication*. (Omtryckt i Faerch & Kasper eds 1983.)
- Ekberg, L. (2004). Grammatik och lexikon i svenska som andraspråk på nästan infödd nivå. I: *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*, 259–274. Red. K. Hyltenstam & I. Lindberg. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, M. (1997). *Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion*. Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 43.
- Ellis, R. (1997). *Second Language Acquisition*. Oxford University Press.
- Engdahl, E. & K. Norén (2001). Svenska Akademiens grammatik – en resurs för forskning och undervisning. I: *Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning*, 10: 2000, 165–195. Uppsala.
- Faerch, C. & G. Kasper (1983). *Strategies in Interlanguage Communication*. Longman. London.
- Hammarberg, B. (2004). Teoretiska ramar för andraspråksforskning. I: *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*, 25–78. Red. K. Hyltenstam & I. Lindberg. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, K. & N. Abrahamsson (2001). Startålder och slutlig behärskning hos nästan infödda talare av svenska som andraspråk. I: *Forskning i nordiske sprog som andet- og fremmedsprog. Rapport fra konference i Reykjavik 23-25 maj 2001*, 84–110. Red. A. Hauksdóttir m.fl. Háskóli Íslands. Reykjavik. 2002.
- Kotsinas, U.-B. (1985). *Invandrare talar svenska*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 15. Lund: Liber.
- Kotsinas, U.-B. (1994). *Ungdomsspråk*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 25. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Malmgren, S.-G. (2000). *Projektet Det svenska ordförrådets utveckling 1800-2000. Utgångspunkter*. Ord 1. Göteborgs universitet.
- Nilsson, G. (2006). Det är inte lätt, kan man säga. Om tolkning, förståelse och bruk av pragmatiska partiklar i ett andraspråksperspektiv. I: *Språkforskning på didaktisk grund. Rapport från ASLAS:s höstsymposium, Växjö, 10–11 november 2005*, 170–180. Red. J. Einarsson m.fl. ASLA Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap.
- Svenska Akademiens grammatik (SAG) (1999). Av U. Telemann, S. Hellberg & E. Andersson. Del 1–4. Stockholm.
- Sköldberg, E. (2004). *Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 31. Göteborg.
- Sundman, M. (2002). Svenska Akademiens grammatik (SAG) som utgångspunkt för en universitetsgrammatik i svenska som främmande språk. I: *Forskning i nordiske sprog som andet- og fremmedsprog. Rapport fra konference i Reykjavik 23–25 maj 2001*, 315–325. Red. A. Hauksdóttir m.fl. Háskóli Íslands. Reykjavik.
- Sundman, M. (2006). Om Svenska Akademiens grammatik ur finskt inläraresperspektiv. I: *Svenskans beskrivning 28: 2005*, 341–357. Red. P. Ledin m.fl. Örebro universitet. Örebro.
- Viberg, Å. (1987). *Vägen till ett nytt språk. Andraspråksinlärning i ett utvecklingsperspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur.